

Wójcik, Zbigniew

"Leopold von Buch 1774-1853",
"Zeitschrift für Geologische
Wissenschaften", Jahrgang 2: 1974, Heft
12: Dezember : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 22/2, 391-392

1977

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Leopold von Buch 1774—1853. „Zeitschrift für Geologische Wissenschaften”. Jahrgang 2:1974 Heft 12:Dezember s. 1359—1415 ilustr. bibl. przy poszczególnych artykułach.

Leopold von Buch należał do czołowych przedstawicieli geologii niemieckiej w końcu XVIII i pierwszej połowie XIX w. Uczeń A. G. Wernera z Akademii Górniczej we Freibergu Saskim w latach 1790—1793. Początkowo opowiadał się za poglądami mistrza na temat powstania w środowisku wodnym takich skał, jak granity i bazalty. Jego obserwacje poczynione w końcu XVIII w. w Sudetach zdawały się potwierdzać tę tezę.

Zamożny, pasjonujący się — pod niewątpliwym wpływem A. Humboldta — podróżami miał możliwość je zrealizować — wykorzystując do badań naukowych. Zwrócił wcześniej uwagę na wulkaniczne pochodzenie niektórych skał w Italii i Francji. W 1815 r. podczas pobytu na Wyspach Kanaryjskich opowiedział się za wulkaniczną genezą wysp na Atlantyku. Wykazał, że większe wyspy tego oceanu tworzą się na pewnych elewacjach — wzdłuż linii pęknięć tektonicznych w skorupie ziemskiej. Spostrzeżenia te obaliły zasadnicze poglądy żyjącego jeszcze Wernera na temat powstawania skał, podobnych do wulkanicznych, w rezultacie procesów zachodzących w środowisku wodnym. Stały się ponadto nie tylko punktem wyjścia dla rodzących się koncepcji plutonistycznych, lecz w poważnym stopniu podbudowały także poglądy katastrofistów.

Buch był również jednym z najbardziej wytrawnych badaczy własnego kraju. Wystarczy powiedzieć, że opublikował znaczną liczbę rozpraw z różnych dziedzin geologicznych (m.in. o skamieniałościach jurajskich). Jednym z jego najbardziej wartościowych opracowań była wydana w 1826 r. mapa Niemiec w 24 arkuszach. Treść jego rozpraw, a także dane zawarte w opracowaniach kartograficznych, dotyczą m.in. obszarów polskich (głównie Sudetów oraz Górnego Śląska). W *Retrospektywnej bibliografii geologicznej Polski* wymieniono 15 jego publikacji. Niektóre z nich za życia autora były drukowane w tłumaczeniu polskim. Szczególną wartość poznawczą miała wydrukowana w 1828 r. w „Dzienniku Wileńskim” rozprawa *O naturze zjawisk wulkanicznych na Wyspach Kanaryjskich i ich związek z innymi wulkanami na kuli ziemskiej*.

W 1974 r. historycy geologii NRD zorganizowali we Freibergu Saskim — w nawiązaniu do 200 rocznicy urodzin Leopolda von Bucha — międzynarodowe sympozjum poświęcone ocenie twórczości tego badacza. Referaty przedstawione na sympozjum złożyły się na część zeszytu „Zeitschrift für geologische Wissenschaften”, który zasługuje na odnotowanie.

Zeszyt otwiera artykuł M. Guntaua z Freibergu pt. *Leopold von Buch 1774—1853. Kolloquium aus Anlass der Wiederkehr seines Geburtstages nach 200 Jahren*. Autor zestawiał tu m.in. kalendarium Bucha, z którego dowiadujemy

się, że podczas pobytu w Halle w latach 1793—1795 uczył się on historii naturalnej i petrografii u gdańszczanina J. R. Forstera. W 1796—1797 r. był referendarzem w śląskim urzędzie górniczym we Wrocławiu itp. W kolejnym opracowaniu E. Wächtlera z Freiburgu pt. *Gedanken zum Sinn und Anliegen eines Kolloquiums zu Ehren von Leopold von Buch* postawiony został problem marksistowskiej biografii jako ważnej części historiografii. Na tym tle autor postuluje konieczność rozszerzenia znajomości bazy źródłowej przy wszystkich opracowaniach z zakresu historii nauki.

Kolejne 3 artykuły omawiają konkretne aspekty biografii L. Bucha. M. Guntau i E. Wächtler w artykule *Gedanken zu seinem Leben und Wirken als Geologe* przedstawili zarys życia i twórczości Bucha, jego najważniejsze osiągnięcia naukowe (tu m.in. dane o artykule z okolic Łądka w Sudetach), poglądy polityczne. Wpływ Bucha na rozwój europejskiej myśli geologicznej, a zwłaszcza jego udział w rozwoju koncepcji wulkanistycznych, katastroficznych i uniformitarystycznych omówiła szerzej A. Revikowicz z ZSRR w artykule pt. *Die Naturwissenschaft in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts und Leopold von Buch*. Zamyka tę część opracowania bardzo wartościowe studium G. Mathégo pt. *Leopold von Buch und seine Bedeutung für die Entwicklung der Geologie*. Dokonano tu krytycznej analizy poglądów Bucha na powstanie Ziemi, problemy wulkanistyczne i geotektoniczne. Zwrócono wszakże największą uwagę na metodykę pracy Bucha jako biostratygrafa. Prace te zdecydowały, że Buch był jednym z najbardziej postępowych geologów w XIX w. Dodać do tego należy, że Mathé — podobnie zresztą jak i Ravikowicz — uwypukla inspirującą rolę katastrofizmu w pracach Bucha.

Całość zeszytu zamyka studium H. Laitko z Berlina pt. *Zum Verhältnis von Wissenschaft und Praxis um die Mitte des 19. Jahrhunderts*. Autor ukazał uwarunkowanie rozwoju nauki w sytuacji intensywnego zapotrzebowania na surowce przez przemysł kapitalistyczny. Na tym tle przedstawił główne prace geologiczne Bucha i wykazał, że — mimo posiadanego zabezpieczenia materialnego — nie mógł on uprawiać nauki oderwanej od konkretów gospodarczo-społecznych i politycznych.

Już z tego przeglądu wynika, że zeszyt poświęcony Leopoldowi Buchowi, porusza rozległą problematykę. Nie ograniczono go do analizy twórczości jednego człowieka w oderwaniu od warunków w jakich działał, od ludzi — z którymi był w kontaktach naukowych, ani od warunków politycznych, w których żył. W zasadzie nie analizowano jego poszczególnych opracowań. Zwrócono jednak uwagę na te ogólne koncepcje (wulkanizm, katastrofizm), których twórcze rozwijanie może mieć i dziś ważne znaczenie badawcze. Przedstawiono także bardzo wnikliwie analizę metodyki pracy Bucha w terenie. Jest to problem — mimo ogromnego postępu geologii i jej matematyzacji — wciąż aktualny i zawsze godny przypomnienia zwłaszcza młodym geologom.

Polecając polskim historykom nauki specjalny zeszyt „*Zeitschrift für geologische Wissenschaften*” — poświęcony Buchowi — wypada mi wyrazić żal, że na wspomniane sympozjum nie zaproszono geologów polskich, zwłaszcza pracujących w Sudetach. Spojrzenie na dorobek tego badacza oczami późniejszych jego kontynuatorów z pewnością nasunęłoby wiele ogólnych refleksji na temat znaczenia prac nad historią nauki.

Zbigniew Wójcik
(Warszawa)